

Lubbers en de Katholieke Sociale Leer

Lubbers, de probleemoplosser, de no-nonsense politicus, de meedenker, de pragmaticus, soms de ritselaar. Ja, in die derde levensfase kwam er wel die interesse voor vluchtelingen, vrede en het milieu, maar dat zie je wel meer bij succesvolle politici, na hun afscheid...

Niets is minder waar.

Zeker Lubbers was niet de traditionele christen-democraat, laat staan KVP'er als Romme of zelfs Robert Schuman. Die konden uitleggen, dat hun politieke keuzes direct af te leiden waren uit hun religieuze overtuiging.

KVP-Fractieleider De Korte kon in 1961 nog het behoud van Nieuw-Guinea zonder een zweem van twijfel verdedigen met een beroep op het natuurrecht.

In de meest positieve zin was dat het geval bij Schuman. De recent geopende archieven laten die directe band zien tussen zijn overtuiging en zijn Europese politiek. Vrijheid, verzoening, solidariteit, verantwoordelijkheid en vooral subsidiariteit: het zijn de constituerende begrippen, of moeten het zijn, tot op de dag van vandaag van het grote Europese Project. Ruim twee generaties lang heeft de katholieke sociale leer, vooral gebaseerd op een misschien wat statische neo-thomistische visie het denken en de keuzes van talloze katholieke politici bepaald. Op de kloosterscholen in heel Europa werden wij daarin gevormd. Lubbers blééf ze meewegen bij keuzes en oriënteringen. In 1991, honderd jaar na de eerste grote sociale encycliek *Rerum Novarum* vraagt hij of we niet een kerstkaart kunnen leveren, die hij als premier aan zijn relaties kan sturen met die verwijzing. Nog eens iets anders dan de correcte "season's greetings" van vandaag! En als plotseling in het Europese debat in die jaren een herontdekking plaats vindt van het vergeten begrip "subsidiariteit", uit een encycliek van veertig jaar later, *Quadragesimo Anno*, weet Lubbers als geen ander in de Eerste Kamer uit te leggen, dat het hier niet om een simpelweg terugduwen gaat van Brusselse aanspraken naar het nationale niveau – maar ook het optillen van zaken naar het supranationale, die daar thuis hoorden. Van een grote actualiteit, nu het debat verengd lijkt tot minder of meer Europa, terwijl het gaat om een beter Europa!

En toch is die leer, die benadering, niet bepalend geworden. Toen onze generatie echt politiek geïnteresseerd raakte ging het om iets nieuws. Het Vaticaans Concilie zal onze blik en visie verruimen. De katholieke sociale *leer* wordt veel meer een *inspiratie*, een oriëntering, met plaats voor vragen, dialoog, vooral een oproep tot engagement. Tot inzet voor het algemeen welzijn, het *bonum commune*, als visioen. En als basis vooral dat unieke mensbeeld: de menselijke persoon, die zijn of haar verwerkelijking alleen vindt in relatie met de ander, in respect en solidariteit. Zoals Ruud's eigen aandacht ook heel nadrukkelijk gericht was op het welzijn van de mensen, die hij kende. Die persoon en samenleving, die vandaaruit via levensbakens als gerechtigheid, die solidariteit, dat rentmeesterschap zijn weg vindt naar dat algemeen, het individuele belang overstijgende, welzijn. In april van dit jaar zal President Macron in zijn opzienbarende rede voor het Frans Episcopaat een diepe buiging maken voor de actuele betekenis van deze notie en juist van het Personalisme, dat het Leitmotiv van de Europese christen-democraten is of tenminste moet zijn.

Die verruiming in het katholiek- en vergeet niet het reformatorisch-sociaal denken – ik verwijs graag naar de enorme zeggingskracht in die dagen van de Wereldraad van Kerken – was een appel aan alle mensen van goede wil voor een nieuwe inzet. Daarom moest het nieuwe samengaan van de christelijke partijen ook plaats vinden onder het merkteken van "appel". Appel en Persoon: dus ook roeping, zoals we nu spreken over de roeping van de ondernemer en van de politicus, en in die zin duidde Lubbers zijn beide professionele verantwoordelijkheden. Verantwoordelijkheid als tegenbegrip, als evenwichtsherstel ook in een cultuur die zich concentreert op rechten en aanspraken. Menselijke maat en het belang van gemeenschap als tegenwicht tegen de anonimiteit, de vervreemding. Grote denkers van het Concilie als Hans Küng en Edward Schillebeeckx worden zijn nieuwe inspiratoren, leermeesters en niet zelden vrienden. Typerend voor die tweede fase in het katholiek-sociaal denken is ook de opkomst van de Bevrijdingstheologie én de grote interesse van

Lubbers daarvoor. Tijdens een reis door Latijns Amerika, georganiseerd door Cebemo, werd hij er door geboeid en werd ook daar een gesprekspartner met leidende denkers zoals Leonardo Boff.

En er kwam in die jaren een tweede revolutionaire verruiming in het christelijk-sociaal denken. Nu nog heerst in vele kringen het misverstand, dat die leer vooral op de binnenlandse sociaal-economische verhoudingen slaat: een derde weg tussen ruw kapitalisme en de Leviathan van de staatsalmacht. We hebben er in belangrijke mate het polder- en het Rijnlandse model aan te danken. Maar daar hadden die jongeren van de vredes- en verzoeningsbeweging tussen Frankrijk en Duitsland het niet over, bij die voettochten van Pax Christi, bij de verbrandingen van de grensbomen, bij het Europese ideaal. Voorboden van de uitbraak naar een nieuw *internationaal* denken, bewustzijn en verantwoordelijkheid. Na dat Concilie komt er een onophoudelijke reeks van encyclieken over de nieuwe relatie mondialiteit – politieke verantwoordelijkheid.

In ons land gepersonifieerd door Marga Klompé: ontwikkeling is het nieuwe woord voor vrede en in zijn eerste Kabinet zal Lubbers zelfs bij alle pijnlijke bezuinigingen dat axioma recht doen. Nooit was onze bijdrage aan de internationale samenwerking zo groot als juist toen!

En datzelfde gold zijn inzet voor vrede. Dat dat soms anders gewaardeerd werd heeft met het misverstand te maken, dat overtuiging en inspiratie in dit soort domeinen doorslaggevend zijn. Nee, in het goed begrepen christelijk-sociaal denken kunnen die niet zonder deskundigheid, kennis van zaken, realisme en ..... moed. "Want die tijd van ons, dat zijn wij zelf."

En die overtuiging moet steeds gevoed worden, met studie, dialoog.

Daarom is de loopbaan van Lubbers ook een studieuze geweest.

Met de les ook voor onze hedendaagse politici: de katholieke en christelijke sociale leer is geen tekstboekje dat je na lezing terzijde kunt leggen. De continue confrontatie van werkelijkheid en waarden vraagt ook constante ruimte voor bezinning en oriëntering, dialoog. Ruimte ook in onze tijd voor de richtinggevende rapporten van het Wetenschappelijk Instituut als Schepping en Rentmeesterschap en Publieke Gerechtigheid.

Die dialoog lijkt momenteel een nieuwe impuls te krijgen, met theologen en kerkleiders, met verwante politici en ondernemers, met economen en wetenschappelijke instituten hier, in Europa en wereldwijd. Met een Gouverneur van een Bank van Engeland of de President van Unilever, met Macron of Paus Franciscus: verenigd in die gezamenlijke zorg voor de mensheid en de aarde. Verenigd ook, christelijk of niet, rond de oplossingskracht van dat nu soms herontdekte denken, nu ook steeds duidelijker wordt, dat visie en visioen wél nodig zijn om uit te stijgen boven de platvloersheid en het perspectiefloze van een politiek, die haar inspiratie vooral haalt uit het meebewegen met de dagelijkse opiniepeilingen.

Studie, dialoog, bezinning.

En daarom is de derde levensfase van Lubbers ook geen breuk geweest met zijn eerdere inzet, die omarming van milieu, de Aarde, de vluchteling, en niet te vergeten de interreligieuze dialoog.

De derde fase ook in het christelijk-sociale denken: dat nieuwe perspectief van de verzoening van globalisering met menselijke waardigheid en van rentmeesterschap van de Schepping met ontwikkeling van de volkeren.

De cirkel sluit zich. Met die laatste encycliek van Franciscus, waarin alles samenkomt, *Laudato Si'*, maar die ook eindigt met een citaat, dat uit een anonieme pen gevloeid is en gecodificeerd is in het Earth Charter: "Laat onze tijd de geschiedenis ingaan als een tijdperk van naar een nieuwe eerbied voor het leven, van .... duurzame ontwikkeling, een intensivering van *de omslag*, de strijd voor gerechtigheid en vrede, en de vreugdevolle viering van het leven".

Twee jaar geleden, op de Schaepmandag in Tubbergen, zal Lubbers nog een hartstochtelijke oproep doen om zo "zijn" Earth Charter samen met dat unieke geschrift van de Paus over ommekeer en schepping ter harte te nemen, in de politiek. Het werd zo ongeveer zijn laatste publieke optreden, Opnieuw een pauselijk schrijven als inspiratiebron. Maar met dat grote verschil – het mag nu gezegd worden – dat een paus deze keer niet geciteerd wordt door een politicus – in het verleden gebeurde dat soms tot vervelens toe – maar dat hij in feite de woorden van iemand anders gebruikt, die van

een Nederlands staatsman in zijn derde levensfase. De derde fase ook in het katholieke sociale denken.

De eerste fase, dé oude, misschien wat statische katholieke leer, de tweede fase vanuit diezelfde grondbeginselen om globalisering in evenwicht te brengen met gerechtigheid en menselijkheid en tot slot de derde fase waarbij de dialoog van de godsdiensten, de zorg voor de aarde en de Schepping voorrang krijgen, bij alle mensen van goede wil!

Dat is die vierhoek inspiratie – deskundigheid – engagement – oplossingsgerichtheid, zo oneindig veel meer dan pragmatisme of handigheid.

En dat zal ook zijn nalatenschap bepalen: neemt de hedendaagse christen-democratie die ruimte tot bezinning, tot inspiratie, tot vorming – denk aan de Kaderschool, CDV, het werk van het W.I. – tot herbronning en opnieuw zich binden, reconnectie, aan een realistisch visioen? Dat vraagt onze samenleving, dat is niet minder dan de authenticiteit, de bestaansgrond, de meerwaarde van Lubbers' en onze politieke beweging, of moet dat zijn, ook voor haar eigen toekomst.

Mr. Jos van Gennip was van 1990 tot 2000 directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, en tot 2007 lid van de Eerste Kamer.

Voordien was hij werkzaam op het gebied van de internationale samenwerking.